

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum: Författarskolan FFSMO2

Litterärt skapande, genrefördjupning Barn- och ungdomslitteratur

Katarina Lidén

Vt 2013

Handledare: Joakim Forsberg

Välkommen in!

Hur tilltalar man läsare i målgruppen 9-12 år?

Giving the reader the flavour

Abstrakt

Det är en extra utmaning att skriva för barn eftersom barnet som läser vet att det är en vuxen som skrivit texten. För att skapa trovärdighet och möjliggöra identifiering krävs ett ärligt uppsåt. I den här uppsatsen undersöker jag om det finns generella riktlinjer som en författare kan använda sig av för att nå läsare i åldern nio till tolv år, utan att anpassningen av texten medför en konstruerad eller förenklad känsla. Istället för att se målgruppsanpassningen som ett sätt att flytta ut texten från sig själv, mot en läsare, kan författaren välja att skala av sig lite av ålderns skyddande hölje och på så sätt hitta en berättartone som inte enbart tilltalar målgruppen utan även författarens inre barn.

Nyckelord: Målgruppsanpassning, slukaråldern, språk, tillgänglighet, identifiering, anslag.

Innehållsförteckning

1. Inledning

Inledning	4
Definition av målgrupp	4
Syfte	5
Bakgrund	5

2. Utförande

Metod	7
Urval litteratur	8

3. Undersökning

10

4. Slutsats

21

5. Sammanfattning

23

6. Referenslitteratur

24

7. Bilagor

Bilaga 1: Lista över av fokusgruppen valda böcker	26
Bilaga 2: Frågor till fokusgruppen	27
Bilaga 3: Frågor och noteringar fokusgruppen	28
Bilaga 4: Foton från fokusgruppens noteringar	38

1. Inledning

All text som skrivs, med avsikt att läsas av andra än författaren, måste förhålla sig till den tänkta läsaren. Oavsett om det handlar om formella texter eller skönlitterära verk uppstår en relation mellan texten och läsaren. Författaren väljer form och stil som passar för det budskap och den funktion texten ska fylla. För att göra det på ett bra sätt krävs både kunskap och känsla. När det gäller skönlitteratur för barn behöver man även förhålla sig till det faktum att barnet som läser texten vet att det är en vuxen som skrivit. Därför är det extra viktigt att skapa en trovärdig textvärld där både läsaren och författaren känner sig hemma, trots de skillnader som finns i åldersklyftan.

I den här uppsatsen vill jag undersöka hur språk och berättarteknik kan användas för att tilltala läsare i målgruppen nio till tolv år, och hur mitt eget skrivande förhåller sig till handböckernas råd och målgruppens synpunkter.

Finns det generella riktlinjer som man kan använda sig av och finns det sådant som bör undvikas? Hur får man texten att signalera tillgänglighet utan att den upplevs konstruerad eller förenklad?

Definition av målgrupp

Med barnlitteratur menar jag litteratur som är skriven, publicerad och marknadsförd med barn som dess huvudsakliga publik i enlighet med Maria Nikolajevas definition (Nikolajeva 1998 s.12).

Både förlag, till exempel Rabén och Sjögren (www.rabensjogren.se) och bokhandlar som Bokus (www.bokus.com) och Adlibris (www.adlibris.se) använder sig av åldersindelningen 0-3 år, 3-6 år, 6-9 år, 9-12 år osv. Även om det är en grov generalisering tror jag att indelningen är till nytta för många boksökare.

Det åldersspann som jag valt att fokusera på är barn nio till tolv år och det är litteratur riktad till dem som jag generellt hänvisar till. Att jag valt den här målgruppen beror på att den är lässtark, ofta kallad slukaråldern. Målgruppen tilltalar mig också eftersom jag upplever att det finns en oförstörd ärlighet i deras sätt att läsa. De läser (oftast) för sin egen skull och väljer själva sina böcker, visserligen influerade av sin omgivning, men det kommer de å andra sidan att vara resten av sina liv också. De har läserfarenhet och utpräglad boksmak. Och de kan vara brutalt uppriktiga

Syfte

Det här skulle kunna vara en uppsats skriven för att fylla ett akademiskt syfte. Det är den. Också. Det akademiska syftet är att reflektera över på vilka olika sätt man som författare kan bjuda in den aktuella målgruppen (9-12 år) i det man skriver. Men det finns även ett personligt syfte: Jag vill skriva bättre böcker. Helst böcker som fler än jag uppskattar. Därför är min förhoppning att jag kan analysera de berättartekniska råden från handböcker, ta till mig åsikter och inspiration från representanter för målgruppen och att, på sikt, omvandla informationen till kunskap.

För att närma mig ämnet har jag studerat ett urval handböcker om att skriva för barn och träffat representanter för målgruppen.

Överensstämmer målgruppens uppfattning med riktlinjerna i den utvalda litteraturen? Och hur målgruppsanpassar jag mitt eget skrivande?

Bakgrund

Många gånger anses det lättare att skriva för barn än för vuxna, som om det inte ställs lika höga krav på författaren. ”Många skrivkunniga och även en hel del inte fullt skrivkunniga får titt som tätt ingivelsen att nu ska de börja skriva för barn, jo, för det är ju så lätt” (Lindgren, Törnqvist 2007 s.105). Jag delar Astrid Lindgrens irritation och njuter när jag läser följande i *Att skriva för barn*: ”Krävs det något speciellt när man ska skriva för eller intervjua barn? Vi tror det” (Andersson, Meldré, Nilsson, Orring 2003 s.8).

Exakt vad som krävs är svårare att specificera, men författarna identifierar respekt som en nödvändig faktor. ”Respekt för barn, för deras världsbild, åsikter, erfarenheter och känslor ...” (Andersson, Meldré, Nilsson, Orring 2003 s.8).

Även om jag vill skriva för barn måste jag erkänna att jag ibland känner ett inre motstånd inför att anpassa mina texter för målgruppen. Motståndet uppstår vanligtvis i bearbetningen av texten. Efter själva flödesskrivandet upptäcker jag att det finns spår av såväl vuxenanalyser som onödigt krångliga formuleringar. Jag kan se att texten behöver rensas, men eftersom spåren kommer från mitt jag, från mina erfarenheter och min personlighet, är jag rädd att berättarrösten blir lidande om jag suddar ut sådant som är personliga markörer. En intressant aspekt är att när jag skriver för vuxna läsare upplever jag inte samma sak, trots att även de texterna behöver justeras och formas inför mötet med den förväntade läsaren.

Jag tror att motståndet grundar sig i en rädsla för att se målgruppsanpassning som en förenkling eller som ett sätt att begränsa texten. Det medför att jag tappar autenticitet, min

känsla går vilse, när jag bearbetar det som jag skrivit. En obehaglig tanke är att jag omedvetet behandlar barntexten, och på så sätt även den unga läsaren, respektlöst. Om det är så, är det min syn på barnperspektiv som behöver bearbetning och min känsla som behöver kodas om. För känslan måste vara med. Även om hantverk består av att behärska olika tekniker står sig resultatet ointressant om känslan gått förlorad.

Det är min erfarenhet att när man blottar de svagheter som man tror sig vara ensam om visar det sig att fler känner på samma sätt. I *Att skriva för barn* berättar Ulf Nilsson om en övning som han brukar låta deltagarna göra på de skrivarkurser han ansvarar för. Övningen består av att skriva en kort text på tre olika sätt, för vuxna, för barn och avslutningsvis en liten dikt. Vid uppläsningen framkommer det ofta att deltagarna begränsat sina möjligheter alltför mycket i barntexten. Det finns meningar i vuxentexten som utan tvekan kunnat användas i barntexten. Och det finns formuleringar i dikten som skulle kunna ge barntexten extra kraft. Ulf Nilssons slutsats är att förutfattade meningar begränsar textens liv (Andersson, Meldré, Nilsson, Orring 2003 s.156). Min önskan är att uppnå en större förståelse för hur jag ska förhålla mig till både själva skrivandet och till bearbetningen av mina texter för barn.

Utförande

Metod

Inför studien avsåg jag att studera handböcker i hur man skriver för barn och att genomföra en enkät för mellanstadieelever. Men efter att ha läst *Att skriva för barn* (Andersson, Meldré, Nilsson, Orring 2003) och efter att ha diskuterat min ambition med min syster, Annika Telléus, insåg jag att en så kallad fokusgrupp skulle passa mina behov mycket bättre. Annika arbetar som marknadsanalytiker och har stor erfarenhet av marknadsundersökningar och fokusgrupper. Sammanfattningen som följer är baserad på den information som hon frikostigt delat med sig av.

Att intervjua representanter för en grupp är en kvalitativ metod som används när man vill förstå ett resonemang eller bakomliggande orsaker till ett specifikt val eller beteende. Fördelarna är att man får förståelse för hur deltagarna resonerar och hur de fattar sina beslut, i den mån de gör medvetna val. Nackdelen är att det finns en diskrepans mellan vad man gör och vad man säger att man gör - medvetet eller omedvetet.

Många gånger används metoden initialt i ett projekt för att testa de hypoteser man har, men även för att få idéer till alternativa hypoteser. Intervjuerna ger inga kvantitativa svar utan bör, i de fall syftet kräver det, kompletteras med en enkät.

Mitt syfte är att undersöka om tankarna som kommer fram i fokusgruppen harmoniserar med råden (i samtliga eller några av) handböckerna. Av den anledningen avstår jag från att komplettera undersökningen med en enkät.

Inför studien hade jag höga förväntningar, kanske framför allt eftersom jag vid tidigare tillfällen fått så intressant och relevant respons när jag lämnat manus till handplockade målgruppsläsare. Den här gången önskade jag få träffa sex till nio barn med starkt läsintresse från de olika årskurserna på mellanstadiet. Förutom att Harlösa skola ligger geografiskt bra till för min del har de även ett pågående projekt för att öka elevernas läslust. För varje läst bok (som även ska recenseras) läggs en frigolitkula i en burk, när burken är full belönas eleverna med olika aktiviteter. En annan del av projektet innebär att eleverna skriver egna berättelser. Berättelser som bearbetas efter lärarens respons. Projektet startades för att förbättra resultaten på de nationella proven i svenska och har visat sig vara ett framgångskoncept. I *Utmana, utforska, utveckla* framgår följande:

I stort sett alla svenska elever i åk 4 har uppnått den mest grundläggande läsförmågan som till exempel att kunna återge enstaka sakuppgifter och detaljer i texter samt kunna dra enklare slutsatser. Men bara en tiondel når den mest avancerade läsförmågan. För tioåringar innebär det

att de t ex kan hitta något mer inbäddad information, tolka bildspråk och förhålla sig kritiskt granskande. (Liberg, af Geijerstam, Wiksten Folkeryd 2010 s. 92)

För att få reda på så mycket som möjligt i en fokusgrupp föredrar man att deltagarna har mycket gemensamt så att de ska känna sig bekväma och vågar uttrycka sina tankar. Av den anledningen fick jag rekommendationen att välja antingen flickor eller pojkar till fokusgruppen. Mitt val föll på flickor på grund av att de ofta har ett större läsintresse än pojkar.

Det intresse för läsning och skrivning som grundlagts i förskoleåren fortlever och när eleverna går i årskurs 4 är det två tredjedelar av dem som säger att de läser för nöjes skull minst någon gång per vecka. Den här gruppen av elever har emellertid blivit något mindre under 2000-talets inledande del. Flickorna dominerar den grupp som läser allra mest och som har en mycket positiv attityd till läsning. De är nästan dubbelt så många som pojkarna. (Liberg, af Geijerstam, Wiksten Folkeryd 2011 s.90).

Inledningsvis bad jag om att få träffa en grupp läsintresserade flickor. De skulle då ha kön, åldersintervall och stort läsintresse gemensamt. Eftersom jag inte var helt bekväm med urvalskriterierna bad jag i nästa kontakt med skolan om en grupp med både flickor och pojkar, men när det var dags för fokusgruppen var det enbart flickor som plockats ut för att delta. Om det hade varit pojkar med i fokusgruppen är det möjligt att resultatet för studien blivit ett annat.

Inför intervjun anammade jag följande motto: ”Får jag inget schysst svar ställer jag fel fråga”(Andersson, Meldré, Nilsson, Orring 2003 s.85).

Urval Litteratur

Det finns två grundläggande aspekter på varje litterär text: *vad* som berättas och *hur* det berättas. I den här studien är jag inte intresserad av *vad* som berättas utan *hur* det berättas för att tilltala målgruppen.

I *Skriv om och om igen* identifieras *hur* med bland annat berättarröst, perspektiv samt stil och språk (Kuick och Karlsson 2009 s. 33).

Jag har valt referenslitteratur med omsorg eftersom det jag är ute efter är att hitta en konstnärlig ton i kombination med mer konkreta berättarstrukturer. Därför består min referenslitteratur av både handböcker som riktar sig till skrivande barn (eftersom de är både inspirerande och lärorika för alla skribenter oavsett ålder), böcker som vänder sig till pedagoger, till journalister och till barnboksförfattare och ett par böcker som handlar om skapande processer ur ett mer sinnligt perspektiv. Jag har även valt att läsa Maria Gripes *Landet Utanför* (Gripe 1987), eftersom den manifesterar hur en målgruppsanpassning kan se

ut genom att en berättelse återges på två olika sätt: en kortare “som den berättades för mig när jag var barn”, och en utförligare “som den berättas för mig nu tjugo år senare”(Gripe 1987).

Jag hänvisar även till mitt pågående skrivprojekt, *Odjuret i magen*. Texten handlar om en flicka som blir mobbad i skolan. Hon har ett odjur i magen som dräglar, frätande droppar bränner i magen när hon blir utsatt för omvärldens trakasserier. Hon längtar efter att vara osynlig. En kväll finner hon en annan värld, en värld som ger intryck av att vara en vilovärld. Det blir början på en resa som går från att önska sig osynlig till att vilja vara synlig.

Texten är skriven för den aktuella målgruppen och jag har fortfarande flera val att göra i de kommande bearbetningarna, val där slutsatserna från den här studien kan få konsekvenser.

Anledningen till det breda urvalet är att jag vill undersöka om det finns gemensamma nämnare i tilltalet till målgruppen, vinnande komponenter som är användbara utan att för den skull varken likrikta form eller innehåll.

För att begränsa källmaterialet har jag valt att fokusera på tilltalet, förhållandet mellan läsaren och berättarrösten, på inledningar och identifiering.

Undersökningen

Min rädsla inför undersökningen var att jag skulle få belägg för att anpassningen av en text för den aktuella målgruppen skulle kunna upplevas som en förenkling. Ett sådant resultat skulle innebära en förstärkning av mitt motstånd snarare än en förändring. Men jag hinner inte läsa långt innan första tecknet på att min rädsla är obefogad kommer. I *Att skriva för barn* framgår det att målgruppsanpassning snarare handlar om tydlighet än om förenkling. Att det är ett sätt att ge mottagaren en ram. Magnus Bergmar, filmare och journalist, sopar effektivt bort delar av mitt motstånd när han skriver: ”Ditt mål är aldrig att skriva förenklat. Ditt mål är att alltid att skriva bra och att skildra rikt” (Andersson, Meldré, Nilsson, Orring 2003 s.180). Det känns tryggt och bra. Och ju mer jag läser desto bättre känns det.

Det är fritt fram, och även önskvärt att använda ett rikt språk så länge som man är personlig, konkret och har en önskan om att bli förstådd av en ung läsare (Andersson, Meldré, Nilsson, Orring 2003 s.156).

Inför mötet med målgruppen funderade jag över hur jag skulle lägga upp intervjun för att få ut så mycket som möjligt av den. Jag var orolig över att abstraktionsnivån på mina frågor skulle vara för hög i förhållande till deltagarnas erfarenheter. För att hitta en ingång till diskussionen ville jag ta avstamp i något gripbart. Därför framförde jag önskemål om att deltagarna skulle ta med sig en bok som de tycker om. Detta för att inleda med en bokpresentation och för att kunna utgå från något konkret när vi började diskutera vad som gör en bok bra.

För att skapa en avspänd stämning, men ändå kunna dokumentera barnens svar bestämde jag mig för att använda stora ark av kartong, post-it-lappar och färgglada pennor. Dels gav det mig möjlighet att agera moderator medan deltagarna själva noterade sina svar (bilaga 4), dels tror jag att klipp-och-klistra-känslan gynnade både barnens och min kreativitet. Däremot skippade jag det tänkta godiset och frukten efter att ha läst boken *Att skriva för barn*. Där fanns exempel på liknande situationer som blivit mindre lyckade på grund av fokus på godsakerna istället för på samtalet ... (Andersson, Meldré, Nilsson, Orring 2003 s.86).

En annan fördel var att arbetssättet minimerade risken för att någon i gruppen skulle bli för dominant och styrande. Eftersom deltagarna skrev ner sina svar (ett ord/svar på varje lapp, hur många lappar som helst) före varje diskussion blev det svårare för dem att anpassa sig efter varandra och det bidrog till att olika åsikter och synpunkter kom fram.

Elva flickor var utvalda från de olika klasserna. En något större grupp än vad jag önskat, men samtidigt var det roligt att få träffa så många läsintresserade flickor.

Det första jag bad dem göra var att skriva ner titeln på den bok de valt (bilaga 1). Därefter fick de i tur och ordning (men i en följd som varierades under diskussionens gång) gå fram och klistra upp lapparna på kartongen och berätta om vad som var bra med just den här boken. Det vanligaste svaret var "Allt!". Och det är nog så det är när man fått en riktigt bra läsoplevelse.

Enligt fokusgruppen ska en bra bok ha en bra inledning och ett bra slut, vara spännande och levande. Eftersom jag i den här undersökningen vill fokusera på tilltal, inledningar och identifiering ställde jag inga följdfrågor om innehåll eller slut, utan frågade istället vad som gör en text levande. Det första som kom upp var att när det är levande kan man se det som händer framför sig. Flickorna sa att det måste finnas välvalda detaljer. Om vissa detaljer är väl och ingående beskrivna stimulerar det läsaren till att måla upp egna bilder. Även i referenslitteraturen poängteras vikten av detaljer för att hjälpa läsaren tillrätta: "Istället för att skriva: *hon åt en frukt*, kan du skriva *hon åt en persika*. Då vet genast den läsare som tidigare sett och ätit en persika, hur den smakar, ser ut och luktar" (Kimselius 2012 s.85). I *Skriv om och om igen* rekommenderas att man använder sådant som är specifikt för berättelsens miljö. Motorknatter och klordoft är några av exemplen som nämns (Kuick och Karlsson 2009 s. 50). Att vara påtaglig och exakt i sina beskrivningar är inte förbehållet barnlitteratur. Ulf Eriksson, författare, översättare och kritiker skriver: "Det är inte alltid säkert att företeelserna jag skildrar existerar oberoende av språket, men i texten ska de vara konkreta. Det ska finnas en precision i beskrivningarna, antingen de sker i observation eller fantasi" (Küchen 2007 s.267).

Vi gick vidare i samtalet om vad som gör en bok bra. Man ska kunna hänga med, sa flickorna. Det ska vara så tydligt att man inte blir förvirrad. För att kunna förstå handlingen krävs det att man vet både *var* man befinner sig, *vad* som faktiskt utspelar sig och *när* det utspelas. Även svåra ord eller diffusa beskrivningar kan skapa osäkerhet i läsningen. "Don't use a long word if a short one will do just as well" (Cleaver 2010 s.75).

Det är inte alltid korta meningar eller enkla ord som avgör om en text är lättläst. I en stor undersökning av läsbarhet i läroböcker i historia och samhällskunskap testade Monica Reichenberg olika versioner av samma text på sammanlagt 833 elever i åk 7. Det visade sig att texterna blev lättare att förstå när orsakssambanden var tydligt markerade och när man kunde urskilja en författarröst som talade direkt till läsaren. Särskilt förbättrades läsbarheten för elever med annat modersmål än svenska (Svenska språknämnden 2006).

Det här tycker jag är fantastiskt spännande! Det är så roligt att läsa om hur Monica Reichenberg arbetar om texter för att öka läsbarheten. Syftet är att få läsaren engagerad, att motivera till att läsa vidare, vilket även skönlitterära författare vill uppnå. Reichenberg visar

steg för steg hur hon gör texten tydligare i avsikt att skapa en närhet mellan texten och läsaren. Hon skriver också om att en text utan tydlig röst distanserar läsaren från texten.

När flickorna väljer vad de ska läsa sker urvalet företrädesvis efter genre, titel, omslag och baksidestext. En flicka ansåg att bokryggen är en outnyttjad marknadsföringsplats: ”Ryggen borde också se lite kul ut, det är ju den man ser i hyllan” (tolvårig flicka, bilaga 3). Hon tyckte att det hade varit bra om ryggen speglade bokens karaktär eftersom det inte är alla böcker som man ser med framsidan upp.

Vikten av en tilltalande titel bekräftas av handböckerna: ”Titeln på en bok är en viktig del av dess helhet, och vi vet av flera empiriska undersökningar att barn gärna väljer (och väljer bort) böcker på grund av deras titlar” (Nikolajeva 1998 s. 162). Det är en av de saker som verkligen förvånar mig. Antagligen för att jag inte ansett (eller insett) att titeln haft betydelse i mina egna bokval. Men när jag tänker efter har jag faktiskt köpt en bok (i vuxen ålder dessutom) enbart på grund av titeln, *Jag är tyvärr död och kan inte komma till skolan idag* (Sara Ohlsson 2012). Det lilla ordet *tyvärr* blev betydelsebärande för mig och helt klart det som avgjorde mitt köp.

Jag förstår att omslaget har stor betydelse eftersom vårt samhälle är väldigt fokuserat på det visuella. Baksidestextens roll har jag djup respekt för. Att skriva en baksidestext måste verkligen vara en utmaning då den ska ge en god uppfattning om vad boken handlar om på ett kortfattat och lockande sätt. När jag väljer böcker utan att tagit del av recensioner eller lästips, är det baksidestexten som faller avgörandet för om boken ska med hem eller inte.

När flickorna plockat upp en bok som uppfyller de första kriterierna: den ser inte för barnlig ut, den är lagom tjock och baksidestexten visar att det är rätt genre och att historien är spännande, övergår de till att göra en noggrannare undersökning. De öppnar boken för att få en uppfattning om textens storlek och typsnitt (experiment med typsnitt uppskattades inte). Om det finns bilder i boken granskas dessa. Det är inte avgörande för fokusgruppen om det finns bilder eller inte, men om det finns bilder är det viktigt att de är snygga och inte för barnliga. Någon tyckte att bilder var intressant, men andra tyckte att bilder förstörde för den egna fantasin.

Inledningen läses, ibland hela första sidan, men inte mer. Redan här ska det finnas en ton som svarar mot det förväntade innehållet. Om språknivån inte stämmer med flickornas nivå eller om karaktären eller intrigen inte fångar dem så valdes boken bort till förmån för en annan. Även här är handböckerna och fokusgruppen överens. Som författare har man ytterst lite tid på sig att attrahera en potentiell läsare:

There are as many ways to begin a children's book as there are children's books. However, there can be little doubt that opening lines are very important. If you fail to grab a child's attention from the very beginning, you may lose a reader forever (Clever 2010 s.33).

Jag känner allvaret. Ser framför mig hur barnen lägger ifrån sig min bok och tar med sig en annan istället. Det är inte alla gånger som det är en förmån att ha lätt för att visualisera ...

Som för att understryka det flickorna berättat för mig förmanar Cleaver igen:

I cannot emphasise too strongly how important the first paragraph and the first page are. People choosing a book in a bookshop or at the library, after they have decided they like the cover, that the blurb is interesting, open the book and read the beginning" (Clever 2010 s.75).

Kim M. Kimselius upprepar också gång på gång hur viktig inledningen är "Jag är nogna med att alltid läsa igenom början, för att se till att första raden verkligen fångar läsaren" (Kimselius 2012 s.108). Hennes tips, om än välkänt, är att börja mitt i en händelse (Kimselius 2012 s.110). Min inledning i *Odjuret i magen* är en brännbollscen där stämningen sätts rätt snabbt (hoppas jag) och det går i linje med råden från handböcker och fokusgrupp:

Malin drog foten över asfalten. Det lätta regnet fick marken att glänsa till. Tänk om hon fick en ny chans att fly. Om det fanns en dold flyktväg i glittret, på samma sätt som sängen öppnat sig i går kväll. Då hade hon blivit rädd, inte velat lämna tryggheten i sitt eget rum. Men här, här skulle hon inte tveka om ett hål öppnade sig för henne. Hon önskade att marken skulle ge vika och ta emot henne, omfamna henne. Inget, inget kunde vara värre än att vara här.

Tre slagträn, två runda och ett platt, och en gul tennisboll låg i kanten till gräsplanen bredvid henne. Klasskamraternas kroppar stod runt omkring, välbekanta men ändå främmande.

"Ett, två, ett, två, ett ...", sa gympaläraren när han delade in eleverna i lag.

"Vi behöver inte fler i vårt lag!" Emmas röst hade den där överlägsna tonen.

"Jo", protesterade gympaläraren. "Det ska vara lika många i varje lag. Malin är med er också."

"Är det nödvändigt?" sa Emma. De andra tjejerna fnissade.

"Skit, också", instämde Filip.

"Sluta upp med det där." Gympaläraren vände sig mot Malin: "Spring bara när du är riktigt säker på att hinna fram till konen. Och försök att slå lite längre än vad du gjorde förra gången vi spelade. Det är inte meningen att brännaren ska ta lyra."

I den här inledningen har jag försökt att få fram mobbningen som Malins utsätts för och hur hon önskar sig bort. Eftersom handlingen utspelar sig i parallella världar, Malin upptäcker en övergång i sin säng, vill jag få in det så snabbt som möjligt i texten. Annars hade det kanske varit bättre att stryka det första stycket och istället inleda med: "Vi behöver inte fler i vårt lag."

Nödvändigheten av att sätta de första raderna är påtaglig, men också att de svarar mot fortsättningen av texten. En snärtig inledning, som helst placerar läsaren direkt i handlingen,

måste följas upp. Jag tycker att följande citat beskriver förhållandet mellan inledningen och berättelsen på ett utmärkt sätt:

Starten får samtidigt inte vara övertydlig. Den skall ge löften, men det skall vara löften som väcker nyfikenhet och lust att läsa vidare. Texten skall innehålla det som Wolfgang Iser kallar en appellstruktur, en inbjudan att läsa vidare och därmed delta i det fortsatta utforskandet av texten (1985:168). Det gör att texten både har ett direkt tilltal och en hemlighet: det enda sättet att få veta mer är att läsa vidare (Centrum för barnkulturforskning 1996 s.45).

Mer om Wolfgang Isers schematiska uppbyggnad och hans syn på sammanhang och skikt kan man läsa i uppsatsen *Texten och läsningen*: ”Läsarens referensram hjälper denne [läsaren] att fylla i och skapa mening av de möjligheter som presenteras i texten. Ur denna referensram och för att binda ihop sin förståelse för texten till en helhet, skapar läsaren antaganden och förväntningar” (Görsch 2006 s.8).

En av flickorna tog också upp att det är viktigt att direkt få en uppfattning om huvudpersonen och att förstå vad huvudpersonen vill/inte vill ska hända. ”Man ska liksom vilja veta vad som händer och hoppas att det går som huvudpersonen vill” (tioårig flicka, bilaga 3). Karaktärerna i boken får inte vara för lika varandra och det får gärna finnas mycket attityd.

Det är viktigt för barnen att känna sig trygga med att de förstår vad som händer och var karaktären är. Detaljer kan användas som en hjälp att ge läsaren en ram, men i ramen måste det finnas utrymme till att använda sin egen fantasi.

”I en bra skönlitterärtext står det mycket mellan raderna” (Küchen 2007 s.137). Det måste finnas utrymme till att bygga egna bilder, att bli medskapare av texten.

”Om alltså femtio procent av en bok är skriven av läsaren, blir följden att boken blir bättre ju mer begåvad denna läsare är och ju mer kärlek han lägger ned på läsningen. Gud give oss alla, som skriver, goda läsare!” (Lagercrantz 2008 s.14).

Det återkommer i *Det gränslösaste äventyret* att Astrid Lindgren ansåg att hennes läsare kunde utföra mirakel. ”Hos barnet, och bara hos barnet, finns denna evigt avundsvärda fantasi som kan skapa ett sagoslott om man bara ger det ett par ömkliga stenar att bygga av. Allt det där mystiska som ryms mellan en boks pärmar, det skapar ju författaren och läsaren gemensamt” (Lindgren, Törnqvist 2007 s.29-39). Textvärlden blir en plats som både författaren och läsaren känner sig hemma i.

Vissa barnboksforskare har föreslagit att man ska bedöma barnbokens litterära kvalitet utifrån antalet luckor. Böcker som är så täta att det inte finns några luckor för läsaren att fylla i med egen fantasi kallas **didaktiska**. Författaren lämnar då inga frågor obesvarade, och boken stimulerar inte till vidare tankar. Texter med många luckor som barnen kan fylla med egna

frågor och funderingar kallas **kreativa**, eller **ifrågasättande**. De stimulerar fantasin och låter den unga läsaren dra egna slutsatser (Nikolajeva 1998 s.171).

Nikolajeva konstaterar också att de böcker som upplevs högt konstnärliga är de som beskrivs som kreativa och att barnlitteraturens utveckling leder i riktning mot mer kreativa texter.

Under textsamtal i vår grupp, genrefördjupning barn- och ungdomslitteratur, har vi vid flera tillfällen diskuterat texter som rör sig i gränslandet mellan skön- och facklitteratur. Eftersom rena faktatexter kan upplevas svåråtkomliga hoppas jag att vi kommer att se texter som närmar sig olika teoretiska ämnen på ett mer subjektivt sätt. Även om det, för att undgå missuppfattningar, inte finns utrymme till luft kanske de kan förse med en stark berättarröst.

En annan aspekt när det gäller texter är vad texten gör med läsaren. I *Utmana, utforska, utveckla* kan man läsa att den som läser och skriver inte bara konstruerar en text, utan även själv påverkas av texten. Det man läser och skriver bidrar till vilken läsar- och skrivarposition som antas och därmed till vilken förståelse som utvecklas. Det medför att texter som man läser och skriver ligger till grund för att utveckla kunskap och för att etablera värderingar och uppfattningar om det egna jaget. ”Texterna och deras innehåll lever vidare genom de individer som bär dem på såväl kort som lång sikt” (Liberg, af Geijerstam, Wiksten Folkeryd 2011 s.24). Det innebär att man som författare har ett ansvar gentemot sin läsare, att samarbetet mellan texten och läsaren inte enbart består av frågeställningen *vad gör jag med texten* utan även *vad gör texten med mig*. En tanke är att texten som sådan innehåller kodifierade egenskaper som tillåter läsaren att lyfta fram en betydelse, att betydelsen kan extraheras av vem som helst. Om koden istället finns hos läsaren, måste läsaren tränas för att uppnå litterärkompetens. ”Det gäller inte enbart barnlitteratur, utan litteratur överhuvudtaget; men det är i barden vi har de bästa förutsättningarna att socialiseras till **kompetenta** läsare” (Nikolajeva 1998 s.171). Ett intressant område som jag hoppa att andra författarskolestudenter kommer att fördjupa sig i.

För att bibehålla ett läsintresse tycker fokusgruppen att texten inte får vara för svåråtkomlig, till skillnad mot innehållet som gärna får vara oförutsägbart. Trovärdighet är viktigt, det måste kännas äkta, även om man vet att det är på låtsas. En av flickorna tog upp att hon föredrar dagboksliknande böcker och framförallt böcker som bygger på verkliga händelser. Det ger boken och läsningen extra mening för henne.

”Välkommen in! säger artikeln om läsaren möts av något som känns bekant” (Andersson, Meldré, Nilsson, Orring 2003 s.13). Texten behöver signalera tillgänglighet. Av handböckerna framgår att läsaren ofta finner ett välbehag av att känna igen sig och att ord och

sammanhang som läsaren inte förstår exkluderar läsaren ur texten. Det känner jag igen mig i. När jag läser en stilistiskt avancerad text kan jag beundra formuleringar och språklig elasticitet, men det kan också hända att jag upplever ett utanförskap. Och mitt intresse svalnar om jag inte känner mig delaktig. Jag skulle tro att det är en aspekt av utebliven identifikation. Identifikation är ett av de ord som förekommer flitig i referenslitteraturen och är sannolikt ett fragment av den kärna som jag är ute efter.

Det jag kan utläsa är att identifikationen ligger nära berättarrösten och är beroende av trovärdighet. En text med en tydlig berättarröst har övertygelse och integritet. I rösten finns tilltalet. ”Din berättarröst är som ett handslag; det är din länk till läsaren” (Fletcher 2006 s. 51).

Ett råd som går igen i samtliga böcker är att om det man skriver känns tråkigt, eller inte får det gensvar som man anser att själva innehållet är värt, bör man se över sin berättarröst. Om det som man skrivit saknar en egen röst kan man försöka att skriva det som ett brev till någon. ”Harald Nilsen talar om att en elev som skriver för en riktig mottagare nästan alltid skriver bättre än en elev som bara skriver för skrivandets skull eller för att texten skall bedömas” (Svenska språknämnden 2006 s. 34).

I brev tenderar vi nämligen att skriva med stark röst eftersom vi vet att det finns en mottagare som den är riktad mot. Även i *Skriv om och om igen* återkommer tipset på att skriva i brevform för att hitta sin röst (Kuick, Karlsson 2009 s. 49, 63).

Barnboksförfattare står inför en extra utmaning eftersom barnet som läser vet att det är en vuxen som skrivit texten. På något sätt ska man ta sig över åldersklyftan och allt som ligger dolt i den. Några av författarna som kommer till tals säger sig skriva för en uppmålad mottagare, men flertalet hävdar samma sak: Att de skriver för sitt inre barn.

Jag skriver för ett enda barn, ett barn som ibland är sex år och ibland åtta och ibland kanske elva år gammalt. Men det är ändå alltid samma barn ... och det bodde på en bondgård i Sverige någon gång under hästaldern. Så är det – jag skriver uteslutande för att roa det barn jag själv var en gång (Lindgren, Törnqvist 2007 s.56).

Jag tycker extra mycket om att Astrid Lindgren använder uttrycket att hon roar sig själv när hon skriver. Det tror jag att vi som skriver ibland har svårt att erkänna att vi gör.

I referenslitteraturen finns det tips på hur man letar fram sitt inre jag, bland annat kan man titta på fotografier från sin egen barndom. ”For a children’s writer, his best resource is himself when young. OK, so times and customs have changed, but the essential feelings of children have not. Your best resource for child characters is yourself” (Clever 2010 s.1). Men det som

gjorde starkast intryck på mig i de olika föreslagna sätten att hitta sitt inre yngre jag fann jag i ett novellutdrag i *Den unga författarens verktygslåda*. Texten är skriven av Sandra Cisneros:

Vad de inte förstår när det gäller födelsedagar och som de aldrig berättar är att när man är elva år gammal är man också tio, och nio, och åtta, och sju, och sex, och fem, och fyra, och tre, och två, och ett. Och när du vaknar på din elfte födelsedag förväntar du dig att du ska känna dig som elva, men det gör du inte. Du öppnar ögonen och allt är precis som igår, förutom att det är idag. Och du känner dig fortfarande som tio. Och det är du också – under det där året som gör dig elva.

Vissa dagar kanske du säger någonting dumt, och det är den delen av dig som fortfarande är tio. Och vissa dagar kanske du behöver sitta i mammas knä för att du är rädd, och det är den delen av dig som är fem. Och när du blir vuxen kanske du ibland kommer att behöva gråta som om du vore tre år, och det får du. Det säger jag till mamma när hon är ledsen och behöver gråta. Hon kanske känner sig som tre.

För att bli äldre påminner lite om en lök eller om årsringarna i en trädstam eller om mina små trädockor som passar i varandra, ett år inuti nästa. Det är så det är att vara elva år gammal (Fletcher 2006 s. 19-20).

Hädanefter ska jag se mig själv som en lök. Och att skala lök är en process som framkallar tårar. Att skala av sig lite av det yttre höljet gör att man får fram det som är äkta.

När det gäller ordval och formuleringar får jag snabbt klart för mig att det konstruerade och konstlade sällan fungerar. Det framgår även att det är ett vanligt nybörjarfel att skriva "lite fint" eller som man tror att andra vill att det ska vara. Sannolikt försvinner även lite av trovärdigheten i rösten.

Självklart vill vi alla bli bättre på att skriva, precis som vi alla vill bli vuxna när vi är små. Vi kan inte fortsätta vara likadana hela våra liv. Problemen uppstår när vi försöker vara någon annan än den vi är, vare sig det gäller vårt skrivande eller våra personligheter. Det här händer så fort vi ändrar oss för någon annans skull, eller för att vi är rädda för vad folk skulle tycka om oss om vi var oss själva.

En författare kanske anser att hans texter låter korkade och bestämmer sig för att slänga in en massa långa ord och komplicerade meningar, bara för att imponera på folk. Vet du vad som händer då? Poff! Den autentiska rösten försvinner spårlöst, och vanligtvis också en bra historia (Fletcher 2006 s.56).

Det här känner jag verkligen igen mig i. Jag önskar ofta att mitt sätt att skriva var lite bättre (helst mycket bättre) och mer sofistikerat. Och det avspeglar sig inte bara i min roll som författare utan även som läsare. Jag skäms nästan för att jag föredrar den första varianten i *Landet utanför* (Gripe 1986). Jag finner den text som är riktad mot en yngre läsare mycket mer fängslande än den intrikata varianten. Berättelsen är uppbyggd som en saga och handlar om en upptäcktsresande som hittar ett land som inte finns på kartan. Landet utanför kartan

gränsar till två kungadömen som styrs av en ung, argsint kung respektive en godlynt äldre kung. En av den äldre kungens döttrar ger sig av för att försöka hitta landet. I ett textavsnitt när hon inte vet vart hon ska visar en orm vägen. I den första varianten beskrivs det på följande sätt:

Efter en stund märkte hon till sin förvåning att den [ormen] låg där och slog knut på sig, och hon undrade i sitt stilla sinne varför den betedde sig så. Ormen kunde tydligen läsa hennes tankar för den lät henne genast förstå att ibland måste den helt enkelt slå knut på sig själv för att få reda på vilken väg den skulle ta genom skogen.

– Om det vore lika enkelt för mig ändå! suckade prinsessan och så anförtrorde hon ormen att hon inte heller visste hur hon skulle gå.

Då svarade ormen genast att det bara för henne att följa efter honom, så skulle hon nog komma rätt.

– Men du kan väl inte veta vart jag ska? frågade hon.

Ormen tillstod att hela vägen visste den kanske inte, men en bra bit kunde den leda henne. Hon tackade och de kom överens om att ge sig av i soluppgången. Så somnade prinsessan genast och vilade pigg och utvilad nästa morgon.

Då var ormen emellertid borta.

I stället hade det på den plats där den vilat under natten sprungit upp en bäck som, solglittrande och muntert kvintilerande, rann bort genom skogen. Prinsessan förstod genast att det var ormen som hade förvandlat sig (Gripe 1987 s. 35).

I nästa version, som är betydligt längre, har Gripe fördjupat sig i texten, förändrat och broderat ut den:

Det fanns inget ondskefullt hos den [ormen], och hon lät den slingra uppför sin arm.

Kan du inte hjälpa mig att hitta vägen till Landet? tänkte hon.

Då kände hon att ormen hade letat sig ända in i huvudet på henne, den ringlade nu som bäst runt i hjärnans alla vindlingar och lämnade kvar underliga tankar och bilder som hon aldrig sett förut.

Lekfullt gled den ut och in genom ögon och öron, och det gjorde inte det minsta ont.

– Tänker du bosätta dig i mitt huvud? frågade hon mest på skämt.

Nej. Det här var en orm på vandring fick hon veta. Prinsessans huvud dög alls inte till ormbo. Ormar måste nämligen ibland uppsöka platser där de i lugn och ro kunde få tumla om och slå knut på sig själva.

Detta kände prinsessan inte till, men nu fick hon veta att det var ormens sätt att ta reda på åt vilket håll den skulle fortsätta sin vandring.

Hur ormen lyckades säga henne detta kunde hon heller inte förstå, för vad hon hört hade den då inte yttrat ett ljud på hela tiden. Men plötslig bara visste hon det. Antagligen hade det skett tankevägen, direkt från huvud till huvud.

Nu var ormen färdig. Den lämnade hastigt hennes hjärna, ringlade tillbaka nerför armen och slingrade snabbt iväg i gräset.

– Följ mig! Hördes det susa bland grässtråna.

Prinsessan rest sig och skyndade efter, fylld av tacksamhet (Gripe 1987 s. 180).

Om jag ska vara snäll mot mig själv kan jag hävda att anledningen till att jag personligen föredrar den första varianten beror på att den är mindre styrd och luftigare.

En av flickorna i fokusgruppen tog upp att hon föredrar böcker skrivna i första person, och hela gruppen instämde. Alla tyckte att det var lättare att komma in i karaktären om det var skrivet i jagform. Det här gav mig en tankeställare. I handböckerna kan man läsa om för- och nackdelar av de olika perspektiven, men närhetsförhållandet mellan jaget i texten och läsaren blir så mycket mer påtagligt när flickorna framför mig är eniga i sin övertygelse. I de flesta fall väljer jag att skriva i tredje person. Eftersom jag brukar använda samma fokalisator genom hela texten, allt som berättas ses ur huvudpersonens ögon, liknar berättartekniken jagformen i sin struktur. Ändå är det sällan som jag skriver i första person. Jag funderar över vad som skulle hända med *Odjuret i magen* om jag skrev om den. Kanske har den texten trots allt kommit så långt i bearbetningsprocessen att det känns övermäktigt att ge sig på ett försök att ändra perspektiv, men jag kommer i alla fall att vara mer benägen att prova att skriva i första person i framtiden.

En av de saker som jag varit mest nyfiken på är vad som får en läsare att avstå från att läsa ut en noggrant utvald bok. En av flickorna berättade att hon ofta läste en bit in i boken och sedan lade den ifrån sig. Om hon vid nästa lästillfälle inte kom ihåg vad hon hade läst så var den inte tillräckligt bra.

Andra skäl till att inte läsa vidare var om det var svårt att veta var man befann sig och vad som hände, att texten var ”hoppig” (perspektiv-, miljö- och tidsförflyttningar). Eller att intresset för karaktären eller handlingen inte var tillräckligt stark. En tolvårig flicka sa att hon slutade läsa ”Om man inte känner att man är intresserad av huvudpersonen” (bilaga 3). Det kunde också hända att boken inte motsvarade baksidestexten, men det var ganska sällsynt. Otydligt innehåll och för långa kapitel utan kapitelrubrik nämndes också.

Vi pratade om skillnaderna mellan *vad* en bok handlar om och *hur* den är skriven och barnen hade inga problem att hålla isär begreppen. När jag frågade om det är språket eller ämnet som avgör svårighetsgraden fick jag ett enhälligt svar att det är språket som avgör. Det är viktigt att språket bjuder in läsaren i texten. För svåra ord kan göra att man inte känner sig delaktig och hindrar identifikationen. Barnen vill att det ska vara ett bra flöde i texten och att det var så

tydligt, men inte övertydligt – då tröttnar de, att de hela tiden känner sig trygga med att de förstår vad som händer.

Att träffa fokusgruppen gav nya tankar och inspiration. Trots att mina förväntningar var höga inför mötet blev jag imponerad av flickornas analytiska och verbala förmåga (dock inte av deras stavning). Och nu vet jag precis vad jag vill göra: Jag vill skriva en bok som har allt! En bra inledning, en spännande handling, levande miljö och intressanta karaktärer som man kan identifiera sig med ... Och alltihop förpackat på ett tillgängligt och inspirerande sätt. Den stilistiska nivån ska vara välavvägd, sparsmakad och associationsrik med ett språk som, förutom att det är tydligt, har ett bra flöde och en god rytm. Liknelserna ska vara underfundiga och speciella istället för klichéartade. Detaljerna ska vara exakta men lämna lagom mycket till läsaren att medförfatta med ...

Jag får nog bearbeta min text lite till.

Slutsats

”Många av mina dikter börjar med en känsla, ett djupt behov. Ibland är det så starkt att jag faktiskt känner något röra sig inom mig. Det kan hända när som helst; det kan gälla tankar, minnen, eller saker jag ser varje dag. Ofta börjar jag med en bild. Jag använder den som en väg mot skrivandet av resten av dikten” (Heard 2007 s.34).

Efter att ha läst referenslitteraturen och lyssnat på representanterna för målgruppen känner jag en större längtan efter att tillåta mer av mig själv i mina texter. Jag ska skala av några skikt in mot mitt dolda innanmäte där sådant som framkallar skratt och tårar bor. Jag ska göra som Horace Engdahl uttrycker det: ”Vart ord han [skribenten] skriver är på väg mot ett du, vars närvaro fyller ut det skrivna och gör det meningsfullt” (Lagercrantz 2008 s.48). Samtidigt ska jag lyssna på min känsla, mitt inre jag – oavsett åldersringar. Jag ska bli en tydligare avsändare – och mottagare. Jag ska föreställa mig att Engdahls *du* är jag, men mer oförstörd och utan rynkor. ”Skriv inte hur du tror att det ska vara. Skriv som DU vill att berättelsen ska vara” (Kimselius 2013 s. 55).

Som författare har man fruktansvärt kort tid på sig att skapa intresse för texten. Titel, omslag, baksidestext och anslag måste stämma överens och spegla den känsla som berättelsen bär. För att lyckas med det vill det till att texten är tillgänglig och att det finns ett ärligt uppsåt.

”Språket måste vara sant mot det man vill förmedla” (Küchen 2007 s. 17). I bästa fall blir berättelsen till ett dis av hemligheter och löften där berättaren och läsaren finner varandra.

”Texten måste tilltala både den som ger och den som tar emot texten, så att båda känner sig hemma med den” (Centrum för barnkulturforskning 1996 s. 45).

I en av fokusgruppens favoritböcker *Månfågel* finns det ett anslag före första kapitlet ”Det kom inget mer brev. De väntade och väntade, men förgäves. Brevlådan förblev tyst och tom och oron knöt sig i Vendelas mage. Hade det varit för sent, trots allt?” (Angerborn 2012 s. 5). Genom att bygga en förväntan redan här får författaren tid på sig att sätt miljön och stämningen i inledningen: ”Månen kastade sin ljusa skugga över Svartåns mörka vatten. Den var stor och rund. Och trots alla miljarder stjärnor, som gjorde den sällskap där uppe på kvällshimlen, såg den rätt ensam ut. Precis som jag, tänkte Vendela och drog en tung, snörvlande suck (Angerborn 2012 s. 7).

En sak som fokusgruppen poängterade var tydligheten i förflyttningar, både mellan karaktärer (om man skriver ur flera perspektiv) och platser. Eftersom min berättelse har parallella världar kommer jag att vara extra uppmärksam på förflyttningarna så att läsaren inte tvekar över var vi är.

Jag är glad över att det inte uppstod diskrepens mellan fokusgruppens åsikter och referensböckernas råd. Kanske var det just det som behövdes för att komma över det inre motståndet. Nu har min förståelse och lust inför målgruppsanpassning ökat och jag ser fram mot att applicera nya idéer i mitt skrivande.

Tydlighet är varken begränsning eller förenkling, men skall användas på ett klokt sätt genom en balans av exakta detaljer och luft. Det finns en vilsam trygghet i att få vara sin ålder och att förstå allt som sägs.

Det är inte skamligt att skriva enkelt ens ovanför femårsnivån, det behöver inte bli banalt och fattigt för det. Skalderna talar ofta till oss om livet och döden och kärleken, allt det djupast mänskliga, med så enkla ord att också ett barn kan förstå dem, har du tänkt på det?" (Lindgren, Törnqvist 2007 s. 130).

Sammanfattning

Målet med uppsatsen var att undersöka hur språk och berättarteknik kan användas för att tilltala läsare i åldern nio till tolv år, och att reflektera över hur mitt eget skrivande förhåller sig till målgruppen.

Flickorna i fokusgruppen berättade att de valde böcker utifrån titel, omslag och baksidestext, om de inte letade efter en speciell bok på grund av kompisars rekommendationer eller för att de läst något de tyckt om av en viss författare tidigare. Efter den första gallringen inspekterades textstorlek, typsnitt och anslag. Flickorna gav uttryck för flera komponenter som de tyckte att en bra bok behöver och det visade sig finnas stöd för deras åsikter i referenslitteraturen. Bland annat ansåg de att det måste hända något som fångar intresset tidigt i texten. För att vilja läsa vidare behöver man bry sig om huvudpersonen och förstå vad huvudpersonen vill ska hända. För att uppnå detta finns det vissa tekniker som författaren kan använda sig av. Till exempel det välkända rådet att inleda mitt i en handling, att bygga en trovärdig miljö med en blandning av exakta detaljer och med utrymme för läsaren att medskapa. Om man vill underlätta identifieringen är det klokt att använda jagperspektiv. I den frågan var flickorna mer övertygade (och övertygande) än referenslitteraturen.

De som skriver berättelser, så som jag gör, med parallella världar behöver tänka sig noggrant för när man skiftar värld för att inte förvirra läsaren. Det gäller även vid perspektiv-, tids- och miljöbyte. Tydlighet är en dygd som framhölls av både handböcker och fokusgrupp.

Att kunna leva sig in i texten och identifiera sig med karaktären är nödvändigt för en bra läsoplevelse. För att göra det krävs trovärdighet och ett ärligt uppsåt. Och en allmän respekt för läsaren. Det är först när berättarrösten tappar känsla, till exempel genom att författaren försöker skriva antingen ”finare” eller ”förenklat” som texten upplevs konstruerad.

Det råd som jag kommer att ha mest nytta av i mitt skrivande är att istället för att flytta ut texten från mig själv, mot en yngre läsare, ska jag skala av mig ålderns skyddande hölje och förhoppningsvis hitta en berättartone som inte enbart roar målgruppen utan även mitt inre barn.

Referenslitteratur

Andersson Ami, Meldré Helena, Nilsson Ulf, Orring Anna (2003), *Att skriva för barn*. Ordfront. ISBN 9173219394

Angerborn Ingelin (2012), *Månfågel*. Rabén & Sjögren. ISBN 9789129680829

Centrum för barnkulturforskning (1996), *Konsten att berätta för barn*. Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet. ISBN 9197174181

Cleaver Pamela (2010), *Writing for children. How To Books*. ISBN 978184528 3308

Fletcher Ralph (2006), *Den unga författarens verktygslåda*. Daidalos AB. ISBN 9789171732422

Heard Georgia (2007), *Allt gott på jorden och i solen*. Daidalos. ISBN 9789171732521

Gripe Maria (1986), *Landet utanför*. Bonniers. ISBN 9148515094

Görsch Anna (2006), Uppsatsen *Texten och läsningen*. Göteborgs Universitet.

Kimselius Kim M. (2012), *Att skriva med glädje*. Roslagstext. ISBN 9789186485085

Küchen Maria (2007), *Att skriva börjar här*. Ordfront. ISBN 97870372841

Kuick Katarina, Karlsson Ylva (2009), *Skriv om och om igen*. X Publishing AB. ISBN 9789185763061

Kåreland Lena (2005), *Modig och stark – eller ligga lågt*. Natur & Kultur. ISBN 9789127110236

Lagercrantz Olof (2008 Nyutgåva), *Om konsten att läsa och skriva*. Whalström & Widstrand. ISBN 9146171320

Liberg Caroline, af Geijerstam Åsa, Wiksten Folkeryd Jenny (2011) *Utmana, Utveckla, utforska*. Studentlitteratur. ISBN 9789144055909

Lindgren Astrid, Törnqvist Lena (2007), *Det gränslösaste äventyret*. Eriksson & Lindgren. ISBN 9789185199969

Nikolajeva Maria (1998), *Barnbokens byggklossar*. Studentlitteratur. ISBN 91440055113

Ohlsson Sara (2012), *Jag är tyvärr död och kan inte komma till skolan idag*. Gilla Böcker. ISBN 9789186634193

Svenska språknämnden (2006), *Textvård*. Svenska Språknämnden. ISBN 97872274727

Bilaga 1

Fokusgruppens valda böcker

Abrahams Peter, *Spela död*

Angerborn Ingelin, *Månfågel*

Angerborn Ingelin, *Rum 213*

Bredow Katarina von, *Som om ingenting*

Davies Katie, *Den stora hamstermassakern*

Frank, *Anne Franks dagbok*

Hopkins Cathy, *Killar, kompisar och snobbiga prinsessor*

Mager Stephanie, *Twilight Om jag kunde drömma*

Olsson Sören, Jacobsen Anders, *Sagan om Sune*

Pohl Peter, Gieth Kinna, *Jag saknar dig, jag saknar dig!*

Salqvist Eva, *MSN Maja söker Noa*

Bilaga 2

Frågor till fokusgruppen

1 Vilken bok har du valt att ta med idag?

2 Vad gör den valda boken bra?

3 Vad gör en bok bra?

4 Vad är viktigt för dig när du väljer böcker?

5 Händer det att du inte läser färdigt en bok? Vad tror du i så fall gör att du inte läser vidare?

6 Kan man skilja på hur något berättas och vad som berättas? Vilket är det i så fall som avgör bokens svårighetsgrad?

Bilaga 3

Fokusgruppens svar

1 Vilken bok har du valt att ta med idag?

Abrahams Peter, *Spela död*

Angerborn Ingelin, *Månfågel*

Angerborn Ingelin, *Rum 213*

Bredow Katarina von, *Som om ingenting*

Davies Katie, *Den stora hamstermassakern*

Frank, *Anne Franks dagbok*

Hopkins Cathy, *Killar, kompisar och snobbiga prinsessor*

Mager Stephanie, *Twilight Om jag kunde drömma*

Olsson Sören, Jacobsen Anders, *Sagan om Sune*

Pohl Peter, Gieth Kinna, *Jag saknar dig, jag saknar dig!*

Salqvist Eva, *MSN Maja söker Noa*

2 Vad gör den valda boken bra? (Enbart diskussion)

Allt! Det vanligaste svaret var allt. Därefter följde att den var spännande. Att man var tvungen att läsa vidare för att se hur det skulle gå. Att det var lätt att leva sig in i boken. Att man inte ville sluta läsa.

Den ska vara bra, återkom flera gånger liksom att den ska vara spännande och levande. Den ska vara händelserik. Helst skulle den ha en stor handling som bar boken framåt och små mindre delar som skulle lösas och ersättas av nya under bokens gång. Det var viktigt att man förstod handlingen och att det handlade om fler än en person. Det fick inte ta för långt tid innan berättelsen kom igång. Och handlingen skulle inte vara förutsägbar. Språket fick inte vara för avancerat, det var viktigt att man förstod handlingen. Miljö- och personbeskrivningar stod högt upp på listan. Att få följa huvudpersonens tankar önskades. En av flickorna tog upp att hon föredrog böcker skrivna i första person och hela gruppen instämde. De tyckte att det var lättare att komma in i karaktären och att ikläda sig karaktären om det var skrivet i jag-form.

3 Vad gör en bok bra?

Man ska förstå handlingen, händelserik, inte för rörig text, spännande, Berätta om vart man är och personbeskrivningar. Mycket detaljer. Skrivet i jag-form, Händelsen ska vara länge, det ska inte bara hända en sak utom flera saker. Det ska inte bara vara en person i texten. Det får inte ta för lång tid innan det händer något. Levande. Texten/typsnitt. Bra början, inlevelse, händelserikt. Gärna samma ålder, ingen ålder eller något år äldre än vad man själv är.

Man måste förstå vad de pratar om och kunna leva sig in i boken. Om det ska vara bilder måste de vara bra. En bra titel och bra kapitelrubriker så att man vill fortsätta att läsa.

Andra synpunkter som kom fram var att en bra bok behöver en bra inledning, ett bra slut och att den ska vara spännande. Karaktärerna får inte vara för lika varandra och det får gärna finnas attityd i texten. För några av flickorna var det ett plus om det var baserat på en verklig händelse. Annars skulle det kännas verkligt ändå.

Lite överklig

Ovetande (överraskande, oväntad handling)

Spännande

Man ska inte vilja sluta läsa i den

Beskrivande

Det ska hända något spännande

Den ska vara rolig

Spännande

Den ska vara spännande

Beskriva miljön och personerna bra

Namnet på boken

Baksidan

Spännande

Leva sig in i den

Ett bra slut

Att man vill fortsätta läsa den

Hur tjock den är

Framsidan

Man ska förstå handlingen

Händelserik

Gärna lite romantisk

Inte för rörig text

Spännande

Berätta bra om vart man är och personbeskrivning

Man ska liksom vilja veta vad som händer och hoppas att det går som huvudpersonen vill

Mycket detaljer

Skrivit i jag-form

Romantisk

Skratta

Hända en spännande sak

Fortsätta läsa

Beskriva tydligt

Spännande

Händelsen ska vara länge

Det ska inte bara hända en sak utan flera saker

Rolig

Det ska inte bara vara en person i boken

Spännande ska den vara

Hända olika saker i den

Flera personer ska komma in i boken

Bra händelserik

Spännande

Eftersom jag läser mycket självbiografi är det mest jag-form

Det får inte ta för lång tid innan det händer något

Sorgliga saker och hemska

Det ska vara spännande

Mycket detaljer

Levande

Bra början

Inlevelse

Spännande

Bra språk

Adjektiv/detaljer

Bra slut

Tankar

Samma ålder
Texten/typsnittet
Icke tråkig
Förståelse
Förstå genren
Dagboksliknande
Något som hänt i real life
Texten ska vara lagom stor
Leva sig in iden
Inte för långa kapitel
Jag-form
En bra rubrik så att man vill fortsätta att läsa det kapitlet
Inspirerad av första sidan
Något som kan hända
Bra slut
Bra bilder om det ska vara bilder
Fortsätta läsa
Förstå vad de pratar om
Detaljer (miljö/personer)
Lite romantisk
Spännande
Rolig
Detaljerna är viktiga
Om det förhoppningsvis är kärlek får det gärna bli drama
Huvudpersonen behöver ha lite attityd och göra oväntade saker
Det ska vara lite humor och attityd
Gärna massa romantik
Personerna ska vara lite annorlunda och intressanta
Vad som händer ska vara tydligt så att man inte blir förvirrad
Beskriver massor hur det ser, vädret o s v
Skrivet i jag-form
Kanske halva från en annan persons huvud
Beskriver massor hur huvudpersonen tänker
Lite kontraster i huvudpersonerna

Kanske lite fantasy men en del verkligt också
Spännande
Rolig
Rubriken ska berätta lite
Lätt språk
Korta kapitel
Lätt språk
Inte så många bilder
Man ska komma ihåg vad man har läst
Inte överdrivet med adjektiv
Beskriver i början
Den ska handla om det beskrivningen berättade om
Jag-form
Fångar intresset
Kapitel titeln
Spännande
Fina bilder
Händer mycket
Bra slut
Levande
Jag-form
Lätt språk
Flytande text
Mellan kapitlen
Ingen ålder
Mellan text
Inte många bilder
Adjektiv/beskrivsam (beskrivande)
Olika sorters text
Mycket detaljer
Inte bara en person
Berättande
Levsam (levande)
Spännande

Spännande

Beskrivande

Titeln

Platsen

Spännande

Titeln

Storlek

Texten

Böcker som är tjocka blir jag besviken om det är stor text så att det ändå går snabbt

Att något ska hända

Bli inspirerad

Behöva fundera vad som kan hända

Bra slut

Mycket adjektiv

Innehållet

Hända mycket

Obeskrivlig

4 Vad är viktigt för dig när du väljer böcker?

Det mest frekventa svaret var att en bra bok måste vara spännande, oavsett genre. Tätt följt av att de läst något annat av just den författaren och sedan sökt upp den här boken. Därefter var urvalet till stor del genre, titel, omslag, textutseende och baksidestext. Gällande text och omfång var det viktigt att boken inte var för tunn. Den skulle inte ha för stor text, inte extremt liten. Typsnittet skulle vara lättläst och om det fanns bilder skulle de vara snygga och inte för barnsliga. Det spelade ingen roll om det fanns bilder eller inte för fokusgruppen, men om det fanns var det viktigt att de var snygga och inte för barnsliga. Någon tyckte att bilderna var intressanta, men någon annan tyckte att bilder förstörde för den egna fantasin. Flera av barnen berättade att de brukar läsa första sidan i boken. Om språknivån inte stämmer med deras nivå eller om karaktären eller intrigen inte fångar dem så valdes boken bort till förmån för någon annan. En flicka tyckte att bokryggen bättre skulle ge en känsla av bokens karaktär eftersom det inte är alla böcker som man ser med framsidan upp.

Titeln borde låta kul/mystisk

Ryggen borde också se lite kul ut, det är ju den man ser i hyllan

Läsa på baksidan

Vad den heter

Framsidan Bilden

Framsidan

Namnet

Spännande

Bra baksida som beskriver boken bra

Bra titel

Intressant

Baksidan ska berätta mycket men inte själva handlingen

Framsidan ska se intressant ut, kanske lite mystisk

Beskrivande

Detaljerat

Det ska vara bra handling på baksidan

Spänning

Framsidan ska se bra och spännande ut

Storleken på texten

Typsnitten i boken

Hur långa kapitlen är

Rubriker i boken

Bilder ibland?

Om den är färgglad/svartvit

Tjockleken

En sida i boken

Framsidan

Författaren om läst från den innan

Inte för mycket bilder om man är i min ålder (11 år)

Humor eller fantasy eller spännande

Rolig

Bli inspirerad

Titeln

Ovetande

Baksidan

Framsidan Fin framsida
Bra baksidestext
Lagom långa kapitel
Titeln
Bilderna i boken
Människan i boken
Min smak
Framsidan
Första sidan
Kompisar
Författaren
Baksidan
Baksidan
Bra början
Baksidan
Framsidan
Bra
Inte för tjock
Inte för smal
Orden

5 Händer det att du inte läser färdigt en bok? Vad tror du i så fall gör att du inte läser vidare?

En av flickorna berättade att hon ofta läste en bit in i boken och om hon vid nästa lästillfälle inte kom ihåg vad hon hade läst så var den inte tillräckligt bra. Skäl till att inte läsa vidare var att det var svårt att veta var man befann sig och vad som hände, att texten var ”hoppig”. Att intresset för karaktären eller det som hände inte var tillräckligt stark. Det kunde också hända att boken inte motsvarade baksidestexten (sällsynt). En flicka tyckte att det hände ytterst sällan att hon inte läst färdigt en bok eftersom hon var så noggrann i sitt urval. Otydligt innehåll, för långa kapitel, ingen kapitelrubrik.

Konstig text
Händer inget
Inga detaljer

En genre som jag inte tycker är kul
Att det inte är så spännande att man vill fortsätta
Trist ordspråk
Tråkiga detaljer
Jobbigt typsnitt
Liten text
Hoppar fram och tillbaka
Om man inte känner att man är intresserad av huvudpersonen
Om det inte finns någon spänning
Om man får veta allt som ska hända
Ointressant
För mycket olika texter
För liten text
För tjock bok
För mycket text
För tunn bok
Handlar inte om något
Inte spännande
Tråkig
Händelseöst
Jobbiga ord
För långa kapitler
Ingen rubrik på kapitlen
Otydligt innehåll
Inte så beskrivande
Inga händelser
Om det saknas mystik

6 Kan man skilja på hur något berättas och vad som berättas? Vilket är det i så fall som avgör bokens svårighetsgrad? (Endast diskussion)

Jag frågade också om man kan skilja på hur något berättas och vad som berättas. Jag frågade också om man kunde tycka om det ena men inte det andra och svaret var tydligt JA. Däremot gick åsikterna om språket isär. Vi pratade om skillnaderna mellan vad en bok handlar om hur

den är skriven och flickorna hade inga problem att hålla isär begreppen. När jag frågade om det är språket eller ämnet som avgör svårighetsgraden fick jag ett enhälligt svar att det är språket som avgör.

Jag frågade även om det var något innehållsmässigt som man inte bör skriva om för barn. Nej, var det allmänna svaret i gruppen. Fast en klok flicka tillade att viss urskillning borde tillämpas. Mord, sa hon, det behöver man kanske inte skriva om för barn.

Bilaga 4 Foton av fokusgruppens noteringar – underlag till diskussion

